Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

[illegible]
PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
May – 2019 Special Issue – 1[illegible]

जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य

अतिथी संपादक :
डॉ. ताहेर एच. पठाण
मराठी विभाग प्रमुख
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश

विशेषांक सहसंपादक :
प्रा.मुस्ताक अहमद झरगर
कश्मीरी विभाग प्रमुख
डॉ. अमीना खातून
बंगाली विभाग प्रमुख

संपादन सहाय्यक :
जालिंदर येवले
संशोधक विद्यार्थी, मराठी विभाग

मार्गदर्शक :
प्रा. क्रांति पाल
चेअरपर्सन,
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश

मुख्य संपादक :
डॉ. धनराज धनगर (येवला)

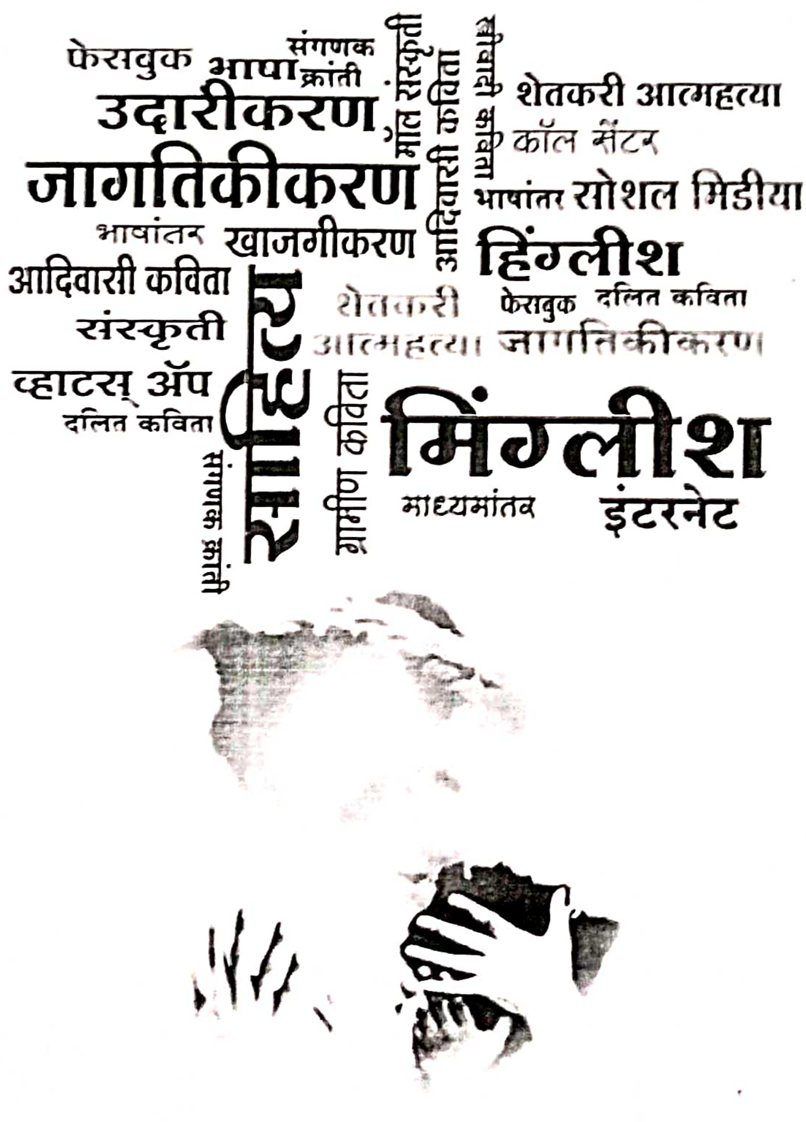

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Common Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

RESEARCH JOURNEY

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

May-2019 Special Issue – 191

जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य

अतिथी संपादक
डॉ. ताहेर एच. पठाण
मराठी विभागप्रमुख
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

विशेषांक सहसंपादक
प्रा.मुश्ताक अहमद डारगर (कश्मीरी विभागप्रमुख)
डॉ. अमीना खातून (बंगाली विभागप्रमुख)
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

संपादन सहाय्यक
जालिंदर एकनाथ येवले (संशोधक विद्यार्थी, मराठी विभाग)
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

मार्गदर्शक
प्रा. कांति पाल
चेअरपर्सन
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS
For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher

Price : Rs. 800/-

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
	English Section		
1	Tribal Issues, Mahasweta Devi and Globalization	Dr. Amina Khatun	07
2	Globalization and Its Impact on World Culture & Languages	Aehsan Ul Haq	11
3	Impact of Social Media on Our Culture	Dr. Pratima Kumari	15
4	The Issue of Alternative Gender Ideologies with Special Reference to Mahesh Dattani's *'Dance Like a Man'*	Dr. Pankaj Kumari	18
5	Media : Past, Present and Future	Dr. Medha Sachdev	21
6	Religio-Cultural Identity and Changes in Mohsin Hamid's *'The Reluctant Fundamentalist'*	Dr. Mamta Srivastava & Ms. Poonam Singh	24
7	The Conflict of Capitalist and Middle class in Vijay Tendulkar's *'Vultures'*	Dr. Lucky Gupta & Dr. Kamlesh Kumari	28
8	Modern Indian Oppression Tactical and Its Impact on Kashmiri Language	Dr. Arsheed Ahmad Malik	33
9	A Critical Study of the Impact of Arabic Language On Indian Languages	Dr Abdul Hamid Fazili	40
10	Emerging 'Literary Canons' in Globalized Era: Contribution of Research Studies to Dalit Literature	Deepti Kavathekar	45
11	Reflections of Globalisation in the Novels of Mohsin Hamid	Aijaz Ahmad Sheikh	51
12	Globalization and Classical Arabic: A Discourse	Helal Ahmad Ganai	55
13	The Effect of Social Media on Arab Students' Education at AMU, India	Muhammed Jubran AL-Mamri & Amgad S. Khaled	61
14	Globalisation, Social Identity and Social Exclusion: Examining the Disadvantage of SC's in India.	Nahida Rohi	69
15	Gender Based Discrimination in Society: Changing Scenario Due to Globalization with Special Reference to Tendulkar's Silence: *The Court is in Session*	Nandita Varshney	72
16	Universalizing Language through Globalization A Critique of the Modern Linguistic Temperament	Shahidul Hoque	75
17	Kashmiri Children's Literature in Global Era – A Study	Shakir Naikoo	79
18	Impact of Globalization on Kashmiri Language and Culture	Zaffar Abbas	84
	हिंदी विभाग		
19	इक्कीसवीं सदी में हिन्दी का वैश्विक परिदृश्य	डॉ. नागरत्ना के	88
20	वैश्विकरण के परीप्रेक्ष्य में अनुवाद विज्ञापन की महत्ता	डॉ. कल्पना कौशिक	92
21	हिंदी भाषा में जनसंचार तथा सूचना प्रोद्योगिकी	डॉ.सुचेता शर्मा	96
22	वैश्वीकरण और आदिवासी प्रश्न	डॉ. जया शुक्ल	98
23	हिंदी साहित्य पर वैश्विकरण का प्रभाव	डॉ.देवेन्द्र गुप्ता	103
24	अपराध नियंत्रण में दण्ड की भूमिका	डॉ. नीलम रानी	107
25	वैश्विकरण के परिप्रेक्ष्य में नवजागरण का वैशिष्टय	डॉ.नीतू बंसल	110
26	सुरीनाम की हिंदी भाषा : स्वरूप, साहित्य और अस्मिता	आकरम हुसैन	114

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

जागतिकीकरणाचा मराठी ग्रामीण कवितेवर प्रभाव

जाधव बाबासाहेब सुखदेव
संशोधक विद्यार्थी
मराठी विभाग
आधुनिक भारतीय भाषा संकुल
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ

प्रास्ताविक :

भारतीय ग्रामीण समाज हा खेड्यांनी मिळून बनलेला आहे. येथील जीवन वास्तवादी आहे. नैसर्गिक जीवन अनुभवणे या समाजाचे वैशिष्ट्ये आहे. एकसंघ स्वयंपूर्ण खेड्याचे जसे एकांगी व स्वतंत्र्य अस्तित्व होते. तसे न राहता आज त्यांचे पारंपारिक स्वरुपात परिवर्तन झाले आहे. ग्रामीण अर्थव्यवस्था आंतरराष्ट्रीय बाजार पेठेशी सलग्न झाली तेव्हांच खेड्याची स्वयंपूर्णता संपली. ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या पारंपारिक स्वरुपात बदल घडून येऊ लागला त्याची सुरवात स्वातंत्र्यप्राप्तीपासून झाली. देशातील इतर अनेक उद्योगाची प्रगती शेतीवर अवलंबून असते. कारण शेती ही कच्चा मालाचे ते स्रोत आहे. भारत हा खेड्यांचा देश आहे. अजूनही ६०-७० टक्के जनता खेड्यात राहते. त्याची एक स्वताची संस्कृती आहे. तिलाच आपण ग्रामीण संस्कृती म्हणतो. ग्रामीण भाग पूर्णत: शेतीवर अवलंबून असतो. पाऊस पडला तर ग्रामीण जीवनात नव चैतन्य उमलते जर पाऊस नाही पडला तर तेच जीवन कोमेजून जाते. अलीकडे निसर्गाचा लहरीपणा या जीवनाला भेडसावतो आहे. उपासमारीमुळे केवळ पोटभरण्यासाठी गाव सोडणारी लोक आहेत. ग्रामीण साहित्याचा मुख्य विषय येथे असा आहे की, एका बाजूला या जनतेने पाटील- कुलकर्णी, बलुतेदार, देव-देवता, निसर्ग-शेती यांच्याशी इमान राखले तर दुसऱ्या बाजूला निसर्गावर अवलंबून असणारा ग्रामीण माणूस साहजिकच अंधश्रद्धाळू, रूढीपरंपरा जपणारा आहे म्हणूनच तो आदिमतेकडे झुकतो. निसर्गाविषयी त्याला गुढता वाटते. ही गुढता ना. धों. महानोर आपल्या कवितेतून व्यक्त करतात.

कवितेमध्ये भाषा, शब्द, प्रतिके प्रतिमान अमुलाग्र बदल घडवून आणतात. असे असताना जागतिकीकरणाने भाषेचा, कलेचा, साहित्याचा आकार, ढाचा बदलण्याचा विडाच उचलला. त्याचे उदाहरण म्हणजे चांगली अस्सल मराठी लावणी, बालगीते, गवळणी, अभंग रिमिक्स करून दाखवली जातात. १९९१ नवीन आर्थिक धोरणामुळे भारतीय अर्थ व्यवस्थेची सांगड जागतिक अर्थकारणाशी घालून दिली जाते. साहजिकच ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवरही त्याचा परिणाम जाणवतो .उदा. स्वदेशी उद्योग डबघाईला, स्पर्धा, बेकारीट वाढ, बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भांडवलशाही इ. अनेक गोष्टीमुळे ग्रामीण अर्थकारणात जागतिकीकरनाने परिवर्तन घडून आले. अशा लाभ हानीच्या अनुभवानुसार जागतिकीकरणासंदर्भात टोकाचे मतप्रवाह समाजात दिसतात. वास्तविक पाहता स्वातंत्र्याच्या नंतर एकूण साहित्यामध्ये परिवर्तने घडून आली. याचे प्रमुख उदाहरण म्हणून आपल्याला मराठी साहित्याकडे बोट दाखवावे लागते. त्यामध्ये ग्रामीण, दलित, आदिवासी, जनवादी, स्त्रीवादी, साहित्य प्रवाहाचा नव्यानेच समावेश झालेला दिसून येतो. या समावेशामागे वैचारिक बैठक आणि सामाजिक चळवळीची प्रेरणा आहे.

मराठी ग्रामीण कवितेचा जागतिकरणाच्या पार्श्वभूमीवर विचार करावा लागणार आहे. मराठी भाषा आणि साहित्य यांच्या समकालीनतेच्या संदर्भात चर्चा करत असताना अनेक प्रश्न समोर येतात. जगातल्या विविध जाती जमाती, प्रजाती विविध भाषा, संस्कृती, रूढी-परंपरा या सगळयावर काही एक निश्चित परिणाम झाला आहे. मराठी पुरता किंवा महाराष्ट्राचा जरी विचार केला, तरी याचा एक खोलवर परिणाम गेल्या दोन

दशकात झालेला दिसून येतो. हा परिणाम केवळ संस्कृती पुरताच मर्यादित राहिलेला नसून, त्याचे सामाजिक, आर्थिक परिणाम मोठ्या प्रमाणावर दिसू लागले आहेत. नववसाहतवाद, बहुसंस्कृतीवाद, स्त्रियांचे प्रश्न, जातीधर्माच्या उतरंडी, शैक्षणिक धोरण, असमानता, विषमता, माध्यमांचे प्राबल्य नैतिकता-अनैतिकता, राजकारणातील गुन्हेगारी, दहशतवाद व भाषा संक्रमणाचा कालखंड येतो तेव्हा अशा चर्चा अपेक्षित आहेत. जागतिकरणाच्या दृष्टीने नव्वद नंतर च्या कवितेकडे पाहिले की नव्वदोत्तर कालखंड हा एका नव्या वळणाचा व संक्रमणाचा कालखंड म्हणून पुढे येतो. कारण या काळात जागतिकीकरणामुळे जगाच्या कानाकोपऱ्यात विचारांची देवान घेवाण सुरु झाली. या दृष्टीने मराठीतील सर्वोत्तम साहित्य जागतिक भाषामध्ये भाषांतरित होणे सुरु झाले. या कालखंडाला अनेक नावाने उल्लेखिले गेले आहे. जागतिकरणाच्या अगोदर वेगळ्या नावाने अनेकदा जागतिक पातळीवर ह्या प्रवृत्ती दिसून आलेल्या आहेत.

माणूस बदलला की त्याचे जगण्याचे संदर्भ बदलतात, साहित्य हा या बदलत्या समाजाचा आरसा आहे. त्यामुळे या बदलत्या संदर्भाचे चित्रण साहित्यातून येत असते. १९८० नंतरच्या खेड्यात अमुलाग्रह बदल दिसतो. "खाउजा," च्या कचाट्यात सापडलेल्या शेतकऱ्याची अवस्था फार विकट झालेली दिसून येते. महाराष्ट्रातच नव्हे तर देशपातळीवर शेतकऱ्याच्या आत्महत्या होत आहेत. बदलत्या ग्रामीण संदर्भाचे चित्रण १९९१ नंतरच्या ग्रामीण कवितेतून अधिक प्रकर्षाने येते . या अनुषंगाने १९९१ ते २०१६ पर्यंत चा आधार घेऊन जागतिकीकरणाचा ग्रामीण कवितेवर कसा पडसाद कसा उमटला आहे, याचा विचार केला आहे. या कालखंडातील कविंची संख्या कमालीची अधिक आहे; पण जागतिकीकरणाबाबत फार थोड्या कविनी आपली लेखणी चालवली आहे. कवितेने ग्रामीण जनजीवनाचे, ग्रामीण संवेदनशिलतेचे चित्रण केलेले दिसते त्या कवितेला ग्रामीण कविता म्हटले जाते. या कविता मध्ये खेडे, खेड्याशी सलग्न असलेली कृषी जीवन, खेड्यातील जनजीवनाचे दुख, दारिद्र्य, रूढी-परंपरा, संस्कृती या साऱ्यांचा समावेश होतो. आजची मराठी कविता ग्रामीण जीवनासंदर्भाचे चित्रण करून आपले अनुभव विश्व विस्तारित करताना दिसते.

त्यामुळे ग्रामीण साहित्यातील माणसांच्या भावभावना काही अंशी निसर्गाच्या प्रतिमांच्या आधारे येतात.

"झाडाझाडला विचार
आत्महत्याच्या कहाण्या
या पहाडाला विचार
माझ्या बापाच्या विराण्या"(2)

अशाप्रकारे ग्रामीण निसर्ग कधी-कधी ग्रामीण माणसाचे आनंदाचे गाणे घेऊन कवितेतून व्यक्त होते. निसर्ग चित्रण विविधांगी ग्रामीण कवितेतून येते. दुष्काळ पडल्यानंतर उदासवाणा निसर्ग ग्रामीण कवितेतून स्पष्ट होताना दिसतो. निसर्ग हा ग्रामीण कवितेला नेहमी आव्हान देत आलेला आहे. या आव्हानाला पेलणारी कविता ग्रामीण साहित्यात आलेली दिसते. मराठी ग्रामीण कवितेतून खेड्याचे चित्रण मोठ्या प्रमाणात दिसते खेड म्हणजे आलुतेदार बलुतेदार व शेतकऱ्यांच्या जीवन विश्वाचे घरटे म्हणजे संस्कृतीचे माहेर घर होय. खेडे म्हटले की शेती, पीक,गावात, झाडे, गुरे ढोर, शेतकरी, गुराखी, विहरी, नगर, कुळव, मोट, मला, गोफण इत्यादींचे चित्र डोळ्यासमोर उभे राहते.

"जून गाव नव झाल रानकात काय बोले
पांद हिरव्या रंगाची तिला डांबर फासले"(३)

आधुनिक व जागतिकिकरणामुळे जुने खेडे जाऊन नवीन खेडे अस्तित्वात आले. नांगराच्या जागी ट्रक्टर आले. जाते जाऊन दळणाची चक्की आली. खेड्यातील माणसाचे जगण्याचे सगळे संदर्भ बदललेले दिसतात. एकूणच मराठी ग्रामीण कवितेने खेड्याच्या समृद्धीचे चित्रण केले आहे. खेडे हे ग्रामीण कविता व कवींचा आस्थेचा विषय

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

आहे. म्हणून केशवसूतांच्या एक खेडेपासून ते आजचे कवी इंद्रजीत भालेराव, जगदीश कदम, श्रीकांत देशमुख, केशव देशमुख, यांच्यापर्यंतच्या सगळयाच कवींच्या कवितेत खेड्याचे चित्रण येताना दिसते

"गिरणीच चाक आल
चाले गिरणी जोरात
ओवी दुचित व्हवून
पडे सांदी कोपर्यात" ४

आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने शेती करीत असल्यामुळे पारंपारिक पीक घेण्याऐवजी नगदी पैसा देणारी पीक घेण्यात येऊ लागली. त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या हातात पैसा खेळू लागला अतिरिक्त पैशामुळे ते अधिक चगळवादाकडे वळले. ग्रामीण माणूस याकाळात अधिक व्यसनी झालेला दिसतो. यामागचे कारण म्हणजे त्याला व्यसनाची साधने सहजरित्या मिळत गेली. गावातच परवान्यासह देशिदारुचे दुकान असल्यामुळे त्याला अधिक दूरवर जाण्याची आवश्यकता भासत नव्हती. १९९० च्या आसपास ग्रामीण माणसाच्या जगण्याचे संदर्भ कमालीचे बदलले आहेत. खाउजा संस्कृतीच्या कचाट्यात संपूर्ण जगच आले होते. सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, शैक्षणिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रावर जागतिकीकरणाचे चांगले वाईट परिणाम झालेले दिसून येतात.

मानवी जीवनावर पडणाऱ्यां साद-प्रतीसदाची अभिव्यक्ती सर्वात प्रथम कवितेच्या रूपाने होत आसते. त्यामुळे जगणे जागतिकीकरणाचे नवे वलय स्वीकारले त्याचे मानवी जीवनावर झालेल्या पडसादाचे प्रथम प्रतिबिंब कवितेतूनच उमटले. येथे आशाच कविताच विचार केला आहे की ज्या कवितेतून जागतिकीकरणाच्या पडसादाचा प्रभाव झालेला आहे. आपण आपल्या पुढे आलेल्या काळाला कसे सामोरे जातो त्यावर मानव धर्माची व विश्ववंधुत्वाची बीजे आपल्या संस्कृतीने प्रत्येकाच्या मनात अगोदरच पेरलेली आहे. त्यामुळे जागतिकीकरणाकडे आपण लवकर वळलो आहोत.संगणकांने ज्ञानाचा व माहितीचा प्रचंड स्फोट घडून ज्ञानाची गंगा मानवाच्या दारी आणली. आज हे ज्ञान दाराचा उंबरठा ओलांडून व्यक्तीच्या दिवान खाण्यात पोहचली. लहान-थोर, स्त्री, पुरुष, शहरी खेडूत इ. सर्वांना ज्ञानाची उपलब्धी प्राप्त झाली. संगणकाने साऱ्या विश्वाची कवाडे आपल्याला उघडून दिली व वैश्विकतेचे भान स्वीकारण्याचे आव्हान केले.या पार्श्वभूमीवर उपलब्ध ज्ञानाच्या या झगझगत्या प्रकाशाकडे पाहण्याचे धाडस आपण करायला हवे. ज्ञानाच्या उपलब्धिने वैधानिक पातळी गाठली पण या ज्ञानाने निर्माण होणारी विश्वबंधुत्वाची जाणीव निर्माण झाली नाही. वरील सर्व मत मराठी वाङ्मयाला लागू असले तरी मराठी ग्रामीण कवितेने बऱ्यापैकी आपले लिखाण हे काळाचे वैश्विक भान स्वीकारण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

ग्रामीण कविता महात्मा फुले व ग्रामीण साहित्य चळवळीच्या संस्कारातून उदयास आलेली असल्यामुळे अन्याय अत्याचाराच्या विरोधात वंड, विद्रोह अभिव्यक्त करते आहे, तर "१९९० नंतरच्या या वहुतांश प्रातिनिधिक कविता दोन गटामध्ये विभागल्या जाऊ शकतात. पहिला गट विद्रोह व नकारात्मक जीवन जाणीव व्यक्त करणाऱ्या कविता. दुसरा गट पूर्व जीवन जाणिवांचा यात विद्रोह, बंडखोरी, नकार नाही, आगतिकता आहे. ती परिस्थिती आणि कटू वास्तव स्वीकारण्याची आगतिकता आहे. निराश आहे"(५) याकाळातील ग्रामीण कविता दुसऱ्या गटात मोडणारी आहे. या दशकातील ग्रामीण कवी जागतिकीकरणामुळे आगतिक आहेत. त्यांच्यासमोर जागतिकरणाची वास्तव परिस्थिती असून पुढे त्याची कविता निराशा तर व्यक्त करतेच पण ती आगतिक आहे. याची जाणीव या दशकातील कालानुक्रमाने आलेल्या कवितांच्या आधारे दिसते. म्हणजे जगतिकारणाबावत कवी लिहू बोलू लागले असले तरी त्यांच्या कविता परिस्थिती मुळे आगतिक आहेत हे सत्ये मात्र याठिकाणी नाकारता येत नाही. १९९१ मध्ये वाळासाहेब सोदाग यांचे "सांजगंध" महादेव तुपे यांची 'राजधूत' लक्ष्मीकांत तांबोळी यांचे ' मी धात्री मी धरित्री' तर शंकर देशमुख यांचे 'नांगर' हे कविता संग्रह प्रकाशित झालेले आहेत; पण या कविता मध्ये जागतिकीकरण वद्दल ची अभिव्यक्ती नाही. आधुनिकीकारणामुळे वदललेल्या खेड्याचे चित्रण भालेरावांची कविता साकारताना दिसते. 'गाव एक होत सारे, गाव नेक होते सारे ',

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

दुर राहिलेल्या गावामधील या कवितेतून सुखीसमृद्ध असणारे गाव आता भल्यासाठी भांडताना दिसतात. अशा गावातील बदलांच्या नाव संवेदना भालेरावांच्या कविता संग्रहातून व्यक्त होताना दिसतात.डॉ.मिर्झा यांचा उठ आता गणपत या कविता संग्रहात म्हणतात.

"मजे हाय व्यापारी, कर्मचारी, पुढारी
शेतकरी शेत मजूर दिसून राहिले भिकारी
शेतामधी त्यांनी राबाव ढोरावाणी
तरी झाली त्याची गात चोरावाणी" ६

यासारख्या कविता मध्ये शेतकऱ्यांच्या शोषणाची कहाणी या कवितेतून येते. जागतीकारणात शेतकऱ्यांची अवस्था झालेली आहे. शेतकऱ्यांच्या कष्टावरती जगणाऱ्या बांडगुळांची चालती जागतिकरणात मोठ्या स्वरुपात वाढलेली आहे वरील विवेचनावारू खालील निष्कर्ष घेता येतात.

निष्कर्ष :-

१. शेतीचा मालक असणारा शेतकरी सावकारी आणि कर्जाच्या ओझ्याखाली दावत गेला. पावसाच्या अनिश्चतेमुळे शेती पिकेनाशी झाली. घेतलेले कर्ज फेडण्याची ऐपत त्याची उरली नाही. याचे प्रतिबिंब ग्रामीण कवितेमध्ये पदोपदी प्रत्येयास येते.
२. २०१६पर्यंतच्या कवितांचा परमार्श घेताना २००० पर्यंतच्या कवितांमध्ये जागतिकीकरणाच्या पडसादाचा परिणाम कमी आहे; पण त्यानंतरच्या कवितेत मात्र ही धग अधिक उग्र झालेली दिसते.

समारोप:-

खाजगीकरण,उदारीकरण आणि जागतिकीकरण या मुलतत्ववादी संस्कृतीने संपूर्ण जगाला पाशवी बलाने व्यापून टाकले आहे. भारतात नव्वदच्या दशकात (GATT) कराराने जागतिकीकरणाला खर्या अर्थाने सुरवात झाली असे जरी म्हटल तरी जागतीकरण भारताला काही नवीन नाही. बुद्धांचा शांती संदेश, सम्राट अशोकाचा भारतावाहेरील बोद्ध धम्म प्रसार ते 'हे विश्वची माझे घर ऐसी माती जायची स्थिर' असे जेव्हा ज्ञानेश्वर म्हणतात त्यामध्ये समग्र मानवी जगाचे कल्याण अपेक्षित आहे. एकूण काय तर आधुनिक पूर्व जागतिकरणाचा संदर्भ विशेषता; प्रेम, शेती, दयाभाव, करूणा, मानवतावाद असा आहे. तर आधुनिक जागतिकीकरण वसाहतवादी, भांडवलशाही, आर्थिकतेशी निगडीत आहे. आधुनिक जागतिकीकरण मुख्यत; व्यापार विषयक करार आहे. वाश्विक संस्कृतीच्या आभासात संपूर्ण जगच एक खेडे बनवण्याचा जागतिकीकरणाचा कुटील डाव आहे. जागतिकीकरणाच्या प्रकियेत आता पृथ्वी नावाच्या ग्लोबल वरील सर्व मानवी जीवनाला प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षरित्या व्यापून टाकले आहे. आर्थिक सुधारणा, वैश्विक खेडे, माहितीचे खूळ, तंत्रज्ञानाचा स्फोट, संपत्तीचे विकेंद्रीकरण, कायद्याचा संकोच, वस्तूंचा सर्वत्र सुलभ प्रवास, भांडवलदाराचा सहज विकास, मुबलक वस्तू, चलनाचा मुक्त संचार, मुवलक व्यक्ती स्वातंत्र्ये, खाजगीकरण, औद्योगीकरण, उदारीकरण अशी वेगवेगळी नवे धरण करून ही प्रक्रिया सुरु झाली. मानवी वाटचालीच्या इतिहासात अशाप्रकारची प्रक्रिया प्रथमच माणूस पाहत आहे. त्याला या प्रक्रियाचा निट आकलन होत नाही. आणि मायावी वाटावी अशी प्रक्रिया आपली निट व्याख्याही होऊ देत नाही. समाजात घडलेल्या स्थित्यंतराचा परिणाम साहित्यातून दिसत आसतो. जागतिकीकरणाचे फायदे व तोटे याचे एकूण मूल्यमापण करताना जागतिकीकरणाचा स्वीकार ही एक अटळ वाब असल्याची जाणवते. नव्वदच्या दशकातील आर्थिक उदारीकरणाने हे वारे भारतात आणले. आज जागतिकीकरण हवे किंवा नको हा प्रश्न राहिलेला नसून पद्धतशीर व आपल्या गरजानुरूप जागतिकीकरणाचा स्वीकार, ही गरज निर्माण झाली आहे.

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

संदर्भ:-

१. इंद्रजीत भालेराव, 'टाहो', प्रतिभा प्रकाशन परभणी, पृ. क्र. ८,९,

२. तत्रैव, पृ. क्र. ९

३. जगदीश कदम, 'रास आणि डोंगर', निर्मला प्रकाशन नांदेड, पृ. क्र. ५

४. तत्रैव, पृ. क्र. ५

५. राजकुमार मस्के, 'अस्वास्त शतकाचा हुंकार', उसासा प्रकाशन, पृ. क्र. ११

Marathi: It's Correlation with other Languages

मराठी: भाषिक सहसंबंध

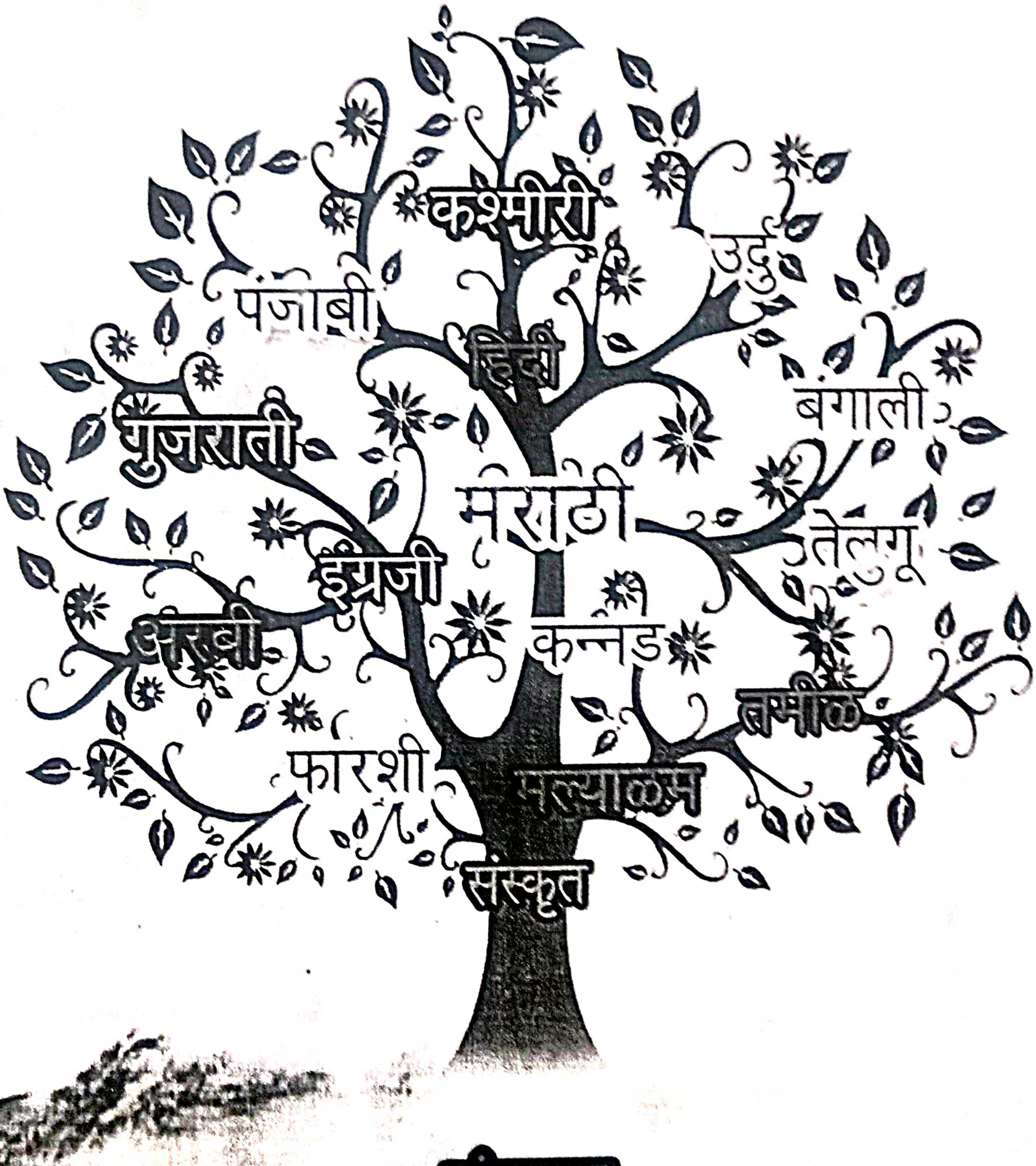

संपादक

डॉ. ताहेर एच. पठाण

अनुक्रमणिका

English

1.	Language Planing and Prosperous Education in India	Prof. A. Nujum	1
2.	Bhishma Portray Inyuganta of Irawati Karve and Bharatha-paryatanam of Kuttikrishna Marar; A Comparative Study	Prof. T. N. Satheesan & Mr. Bibin Antony	8
3.	Jyotirao Phule: A Promoter and Protector of Feminism	Dr. Aneesa Iqbal Sabir	14
4.	Influence of Persian Language on Marathi Language	Dr. Bilal Ahmad Kutty	20
5.	Power Politics in Ghashiram Kotwal	Dr. Kamlesh Kumari	22
6.	Untouchable: A Voice of Dalit	Dr. Lalita Gupta	25
7	Translation- A Bridge; Popularity of Vijay Tendulkar's 'Silence! the Court is in Session'	Dr. Lucky Gupta	27
8.	Conjugal Crisis in Marathi Theatre with Special Reference to Tendulkar's Kamla and Kanyadan	Dr. Mamta Srivastava	31
9.	A. K. Ramanujan's Poetry: Assimilation of two Cultures	Dr. Pratima Kumari	35
10.	Semantic approach of Persian loanwords in Marathi lexicon	Dr. Arsheed Malik & Dr. M. A. Zargar	38
11.	The Role of Translation in a Multilingual Society of India	Ms. Aliviea Raza	44
12.	Commodification of Motherhood: A Study of Subaltern Female in Mahasweta Devi's "Breast-Giver"	Ms. Arifa Wasima	48
13.	The Impact of Persian Language on Modern Marathi	Mr. Danish Rahim	52
14.	Exploring the Educational Challenges in Marathi Dalit Literature	Ms. Deepti Kavathekar	57
15.	Mahasweta Devi's Sujata: The Epitome of Strength	Ms. Poonam Singh	62
16.	Influence of Arabic Language on Indian Languages	Mr. Firdous Ahmad Bhat	65
17.	Linguistic Imperialism in the Chimamanda Adichie's Purple Hibiscus and Half of a Yellow	Mr. Gowhar Ahmad Dar	69
18.	Violation of Human Rights: A Study of Volga's Liberation of Sita through a Feministic Approach	Ms. Rashmi Ralhan	73
19.	Nation Integration in Modern Telugu & Marathi Poetry	Mr. Shaik Khadar Masthan	77
20.	Marathi Children's Literature: Its Correlation with Kashmiri Literature	Mr. Shakir Ahamd Naikoo	79
21.	Comparative Study of Tukaram and Sheikh-Ul Alam (R.A.)	Mr. Zaffar Abbas	81
22.	Language and Cultural Identity in Select Novels of Jean Rhys	Ms. Zainab Javed	85
23.	Influence of Indian Languages on Arabic Language	Ms. Priti Bhartiya	89
24.	Postmodernism and Salman Rushdie: A Study of Midnight's Children	Mr. Muddasir Ramzan	94
25.	Trend of Feminism in Indian Literature	Mr. Mohd Faizan	100
26.	Inter-Language Translation in India	Mr. Irshad Ahmad Parray	104

27.	Abdul Ahad Azad: The First Revolutionary Poet of Kashmir	Mr. Meer Tufail Mohammad	107
28.	Prof. Abdur Rahman Rahi as the Saviour of Kashmiri Language	Mr. Imtiyaz Ahmad Dar	111
29.	Akhtar Mohiuddin as a Sahitya Winner: A Study of his Select Stories	Mr. Gulzar Ahmad Dar	115
30.	The Muslim Literary Movement in Maharashtra	Ms. Iqura Fatima Iqbal	119
31.	Khadija Mastur and Progressive Writers' Association: An Assessment	Mr. Irfan Ahmad Dar	124

हिंदी

३२.	मराठी भाषा और साहित्य	डॉ.सचिन कुमार	१२७
३३.	संत तुकाराम का हिंदी साहित्य	डॉ. राहिला रईस	१३०
३४.	''हिन्दी साहित्य की विविध विधाओं में दलित लेखन की मौजूदगी''	डॉ. राम जी लाल	१३९
३५.	अनूदित हिंदी नाटक भारतीय रंगमंच	डॉ. अनवर अहमद सिद्दीकी	१४४
३६.	महाराष्ट्री प्राकृत और उसका संस्कृत साहित्य में योगदान	डॉ. ज़फ़र इफ़्तेख़ार	१४७
३८.	धर्मनिरपेक्षताः सूफीवाद के परिप्रेक्ष्य में	डॉ. शाहीन जाफ़री	१५०
३९.	मराठी दलित साहित्य का पंजाबी दलित साहित्य पर प्रभावः कुछ पहलू	डा. कांतिपाल	१५३
४०.	गजानन माधव मुक्तिबोध की रचना–प्रक्रिया पर मराठी चिन्तन का प्रभाव	नूतन भारद्वाज	१५६
४१.	मराठी साहित्य में दलित साहित्य का योगदान	अवनीश कुमार यादव	१५९
४२.	भारतीय उपन्यास साहित्य में प्रतिबिंबित मछुआरा समाज	बनसिंग भोई	१६२
४३.	हैमलेट के अनुवाद की समीक्षा	शावेज खान	१६८
४४.	मराठी साहित्य का हिंदी अनुवाद उद्‌भव एवं विकास	शिवानी पंवार	१७३
४५.	कबीर के लेखन पर मराठी सन्त कवियों का प्रभाव	स्नेहा भास्कर	१७६
४६.	सामासिक संस्कृति की प्रतिमूर्ति : हजारीप्रसाद द्विवेदी ('आलोकपर्व' (निबंध संग्रह) के विशेष संदर्भ के साथ)	सतेन्द्र कुमार	१८०
४७.	मराठी नवजागरण और हिन्दी नवजागरण का अन्तर्संबंध	सुमन राजभर	१८४
४८.	समीक्षात्मक अध्ययनः घासीराम कोतवाल	निर्भय सिंह	१८६

मराठी

४९.	"जागतिकीकरणाचा प्रभाव आणि भाषा संवर्धन"	डॉ. प्रमोद भगवान पडवळ	१८९
५०.	भारतीय साहित्यातील आधुनिक साहित्य : विज्ञान साहित्य	डॉ. रवींद्र रामचंद्र शिंदे	१९४
५१.	''डॉ.गणेश देवी यांचा भाषिक– संशोधन प्रकल्प–एक अभ्यास''	प्रा.डॉ. मधुकर गणेष मोकाषी	१९९
५२.	मराठी व अन्य भाषांमधील संप्रदाय व भारतीय संत परंपरेचा अनुबंध	डॉ. राखी सिद्राम सलगर	२०२
५३.	''संत तुलसीदास आणि संत एकनाथ यांचा अनुबंधात्मक शोध''	जालिंदर एकनाथ येवले	२०६
५४.	मराठी व अन्य भाषांमधील संप्रदाय व भारतीय संतपरंपरेचा अनुबंध	समाधान एकनाथराव खलसे	२११
५५.	मराठी आणि हिंदी दलित आत्मकथनेः एक अनुबंध	सुरवसे प्रकाश गणपती	२१५
५६.	भारतीय भाषेतील मराठीत अनुवादीत झालेले साहित्यः एक दृष्टिक्षेप	मदन नरहरी जाधव	२१८
५७.	नव्वदोत्तरी दलित नाटककार संजय पवार	सोनवणे आण्णासाहेब हंबीराव	२२२
५८.	मराठी संतांच्या काही हिंदी रचना	डॉ. ताहेर एच. पठाण	२२५
५९.	कानडी म्हणींचा सीमावर्ती मराठवाड्यावरील प्रभाव	डॉ. रवींद्र वैजनाथ बेम्बरे	२३१

६०.	मराठी व डांगी भाषांची लिपी व व्यवस्था, व्याकरण विचार	प्रा. ई. पी. आहेर	२३५
६१	जागतिकीकरणाचा मराठी व इतर भारतीय भाषांवर परिणाम	तरडे राजकुमार दादाराव	२४१
६२.	हिंदी – मराठी दलित कविता: तुलनात्मक अभ्यास	जाधव बाबासाहेब सुखदेव	२४३
६३.	जागतिकीकरणाचा मराठी भाषेवरील परिणाम	डॉ. रामचंद्र झाडे	२४७
६४.	भारतीय भाषांचे समकालीन स्वरूप व वास्तवता	डॉ. नवनाथ गोरे	२४९
६५.	मराठी आणि हिंदी दलितसाहित्याचा अनुबंध	प्रा. अरविंद आसाराम भराडे	२५३

Urdu

1.	Prem Chand ke Afsane: Dalit Kirdar	Dr. Kritimalini Jawale	1
2.	Faiz Ahmad Faiz ki Shayiri Me Benulaqwami Masayil ki Aqasi	Mr. Reyaz Ahmad Wani	5
3.	Iqbal eak Sofi Shayar	Mr. Abu Bakar Malain	9
4.	Urdu Shayari par Tasawuf ke Asraat	Mr. Mohd. Amin Mir	14
5.	Hindustan ke Farsi Adab ke Irtiqa Me Khawajgani Chusta ka Kirdar	Mr. Shabir Ahmad Wani	19
6.	Yeshpal ka Noval "Barah Gante" Me Khawateen Kirdar	Ms. Suraya Begum M. Khan	25
7.	Urdu ke Char Ghan Pith Award Yafta Qalamkaar	Mr. Muzafar Manzoor	28
8	Marathi par Dusre zabano ke Asraat aur dusre zabano par Marathi ke Asraat	Ms. Ayesha Pathan	32

ISBN-978-81-934451-1-2

हिंदी-मराठी दलित कविताः तुलनात्मक अभ्यास

जाधव बाबासाहेब सुखदेव

संशोधक विद्यार्थी (मराठी)

आधुनिक भारतीय भाषा विभाग,

अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ अलिगढ.

उतर प्रदेश

प्रस्तावना :-

दलितहा एक वर्ग किंवा जात नसून ही एक जाणीव आहे. जे जे शोषित आहेत, जे जे पिडीत आहेत. ज्यांना व्यवस्थेने स्विकारले नाही, ते ते दलित आसतात.ज्यांच्या परत्मतेच्या जाणिवा म्हणजेच त्यांचे दलितपण आसते. आणि याच परात्मतेचा पुढे विद्रोहात रुपांतर होते. खरेतर दलितहे पारंपारिक व्यवस्थेचे आपत्य आहे.स्वार्थी वृती आणि राजकीय सत्ता अबाधीत ठेवण्याच्या अतिरेकी लालशे तून या आमानवीय संकल्पनेतून उदय झाला आहे. दलित या शब्दाला डॉ.आंबेडकर ब्रॉकमॅन हा पर्यायी शब्द वापरतात. भारत हा जाती प्रधान देश आहे.त्यामुळेसंपूर्ण भारतात आपणास दलित हा समूह किंवा व्यवस्थेने नाकारलेला समूह दिसून येतो. हा समूह मराठी, हिंदी, गुजराती, राजस्थानी, गोंडी इत्यादी सर्व भारतीय भाषेत आहे.त्यांच्या जाणींवा समान आहेत.त्यामुळे दलित जाणीव सर्व भारतात दिसून येते.ही जाणीव सर्व भारतीय भाषेमध्ये आहे.दलित साहित्यामध्ये दलित कविता मोठया प्रमाणात निर्माण झालेली आहे. कविता हा वाङःमय प्रकार निवडण्या मागछे कारण काही खास नसूनते स्वभावातच होते. कारण काव्यासारख्या गाण्याच्या जवळ जाणारा प्रकार सामान्यांना जवळचा वाटतो. शिवाय या प्रकरातून थोडक्यात परंतु भरपूर असे प्रभावीपणे आशय व्यक्त करता येतो. हे माध्यम नव्यानेच लिहिणाऱ्या साहित्यकांना जवळचा वाटतो. आंबेडकरांच्या निधनानंतर दलित समाज सैरा-वैर झाला. व त्यांच्या दुखःचा हूंकांर त्यांच्या कवितेतून व्यक्त होत होता. आंबेडकरांने दलितांना दिलेले आत्मभान आणि आंबेडकरांची निष्ठा, प्रेम या दोन गोष्टीमुळे दलित कविता निर्माण झाली.मराठीतील दलित साहित्य निर्मीती जेव्हा सुर झाली.तेव्हा मराठी साहित्य विश्वात एक खळबळ माजली व न बोलनारा वर्ग बोलू लागला.त्याचा परिणाम म्हणून हा साहित्य प्रवाह अन्य भाषिकांना ही खूनवू लागला. त्यातून दलित साहित्य हिंदीसह अन्य भाषेत पोहूचले. विशेषतः हिंदीमध्ये मोठया प्रमाणात रुजले आहे.

मराठी /हिंदी दलित कवितेच्या संदर्भाने विचार करतांना आपल्याला वेदना, विद्रोह, नकार, हे दलितसाहित्याची त्रीसुर्ती लक्षात घ्यावी लागते.या शिवाय दलित कवितेतून होणारे आंबेडकर यांच्या भाषेचे वेगळेपण नवे शब्द, नव्या प्रतिमा व प्रतिके, यांचा ही विचार करावा लागतो. या शिवाय जुन्या जानकार व नव्याचे स्वागत हि वृती पण आपलेला लक्षात घ्यावी लागते.मराठी दलित साहित्याच्या संदर्भाने आणि विशेषता दलित कवितेच्या संदर्भाने विचार करतांना नामदेव ढसाळ हे नाव पुढे येते. वेदना, द्रोह, नकार या तीनही जाणिवा नामदेव ढसाळ यांच्या कवितेतून दिसून येतात.त्यांछ्या गोलपिठा या संग्राहातील" त्यांची सनातने दया" या कवितेतून वेदना प्रकट्होते.

"त्यांची सनातन दया फॉक्लेड
रोडछ्या भडव्याहून मोठीनाली
किंवा
आपली कतलहोतांना त्यांच्या सटक
हातातून निश्वास ढळत नाही" १

 ISBN-978-81-934451-1-2

या सारख्या ओळीतून परंपरेने आलेले दुखः ते व्यक्त करत व्यावस्थेने नाकरलेला आणि मिळालेला हिन दर्जा या बाबतच्छी वेदना प्रकटहोते. असीच वेदना आपणास हिंदी दलित कवितेतून दिसून येते. एन.आर.सागर यांची "तब तुम्हे कैसा लगेगा" ? या कवितेतून ही असीच वेदना दिसून येते.

"यदीतुम्हे ग्यान के आलोकसे दुर
आनपड-मुर्ख बनकर रखा जाये धन संपत्ती
से कर दिया जाये वंचित
और विवश किया जाये
अधिकार विहिन जिवन जिने को
तुम्हे कैसा लगेगा" ? २

सागर यांनी या कवितेतून प्रश्न विचारलेला आहे. पण त्या प्रश्नामागे वेदना लपलेली आहे.ही सनातन वेदना त्यांना प्रश्न विचारायाला भाग पाडते. यातूनच विद्रोचा जन्म होतो. मराठी दलित कवितेतून विद्रोह जवळपास सर्वच दलित कविनी मांडला आहे.नामदेव डसाळ, अर्जुन डांगळे, ज.वी.पवार, केशव मेस्राम ईत्यादी मराठी दलित कविंनच्या कवितेतून विद्रोह दिसतो.

"क्रांतीची बिजली पेटली आहे
प्रत्येक घायाळ ऱ्हदयही लढाई अटळ आहे... सटळ आहे
विद्रोह नसानसात खळखळतांना हे युध्द थंबलेच कसे ?
मग जे होवो ना होवो" ... ३

हि हिरा बनसोड यांछी'फिर्याद' कविता संग्राहतील'हरलेलासुर्य' हि कविता आपणास दलित विद्रोहाचे उदा. म्हणूनसमोर ठेवता येईल. असाच विद्रोह हिंदी दलित कवितेत ही आहे.

"तुमसाले पैदाहेते की,
हो जातेहो महाराज
पंडित जी ...
भाड मे जा

सहाब सलाम
और तुम्हारे पॉव
मे इपर मारताहू कुऱ्हाडी"४

हि कवी असंग घोष यांची भाड मे जाये हि कविता दलित विद्रोह व्यक्त करते.

दलित कवितेचे म्हत्वाचे वैशिष्टय म्हणजे कवितेतील आंबेडकर दर्शन. दलित समाजाला आंबेडकरां विषयी प्रचंड आदर, प्रेम व निष्ठा होती. ते कवितेतून व्यक्त झालेली आहे. मराठी दलित कविंनी आंबेडकरांवर भरपूर कविता लिहिली.वामन दादा कर्डका पासून ते नामदेव ढसाळ व आमण काळे यांच्या पर्यंत कवितेतील आंबेडकर दर्शन दिसून येते.

"आमची लक्तरलेली आयुष्य शिवलीस"
किंवा
"गांजलेल्या जन्मांना नरकातून ओढून पोटासी घेतले"

ISBN-978-81-934451-1-2

यासारख्या यशवंत मनोहर यांच्या कवितेतून आंबेडकरां विषयी आदर प्रेम, व क्रतज्ञता दिसून येते.

"सुर्य फुलेहाती ठेवणारा फकीर
हजारो वर्षा नंतर लाभला.
सुर्य फुलासारखे
सुर्यनमुख झालेच पाहिजे"५

या ढसाळ यांच्या ओळी आंबेडकरांना प्रकाश वाटणारा फकीर असा संबध घालतात.

अशा प्रकारे आंबेडकर दर्शनहिंदी कवितेतून ही आले आहे.

"बली भेड बकरियो की दी जातीहै.
कभी शेरो कीनही
इसे लिखे बाबाने कहा शेर बनो
बकरी नही"६

. या सोहम कुमार यांच्या 'बाबाने कहा था' या कवितील ओळी आंबेडकरांनी दिलेला आत्मभान व्यक्त करुन क्रतज्ञता व्यक्त करतात. असा प्रकारेहिंदी, दलित कवितेतून आंबेडकर दर्शन दिसून येते.

दलितसाहित्याचा मुळ हेतू उदेश म्हणजे मानव मुक्ती दलित साहित्य हे जिवणवादी आहे.मानवीय मुल्यांना साहित्यात स्थान देणे व त्याचे उन्नयण करणे हे दलितसाहित्याचे उदिष्ठ आहे. मानमुक्ती, स्वांत्रता, समता , मानवता , बंधूता या मुल्यांना दलित कवितेत म्हत्वपुर्ण स्थान आहे. नामदेव ढसाळ यांचे 'मानसाने' ही कविता हि कविता प्रखरपणे मानवीय मुल्यांचा जयगौस करते.

किंवा

"या तमाम दुनिया ला दुःखी मानूस हासावा म्हणून मी सुर्यावर थुंकतो" ७

या शिवा इंगोले यांच्या ओळी मानविय मुल्यांछा पुरस्क्ार करतात मराठी प्रमाणे हिंदीतही मानवतेला व मानला महत्व दिले आहे.

"इस शायर और तभी के बिच
कोई भावना
बुलबुले की नियती जितीहै
प्रती शोधसे अविचलीत
कोई व्यक्ती चैतना
यदी तुम्हारे भितर जन्मे
तो तुम इतना करना
पिंडा का द्वार खोल देना"८

ही कवल भारती यांची कविता मानव मुक्तीला प्रोस्त्सान देते, बुलबुल हे दलित कवी दलितसमाजाचे प्रतिक आहेत. तर पिंजरा त्यांच्या पारतंत्र्याचे प्रतिक आहे.या पिंजऱ्याचे दार त्यांना खोलायला लागतात. मराठी - हिदीतील दलित कवितेत साम्य आहे. कारण आगोदरच सांगितलेल्या दलित समूदाय आणि दलित जाणीव भारतामध्ये उपलब्ध असल्यामुळे दलितसाहित्य सर्व भारतात आहे. आणि विशेषता हिंदी मध्येही आहे.

 ISBN-978-81-934451-1-2

निष्कर्ष :-

१) दलितसाहित्य सर्व दुर पसरलेला आहे. (भारत) याचे कारण की ,

भारत हा जात पितृसत्ताक देश आहे आणि ही जात धर्म व्यवस्था विशमतेवर आधारलेली आसल्यामुळे एक समाज घटक पिचलेला आहे.याची साहित्य निर्मीती सर्व भारतीय भाषेमध्ये समान जाणीवानी होत आहे.

२) मराठी प्रमाणेच हिंदीतही दलित कविता मोठया प्रमाणात लिहिली गेली.

३) मराठी दलित कवितेतून हिंदी दलित कविता असा दलित कवितेचा प्रवाह वाटेला आलेला आहे.

संदर्भ :-

१) गोलपिठा - नामदेव ढसाळ

२) उत्थान गुंफा - यशवंत मनोहर

३) मराठी दलित कविता - बी.रंगराव

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

[illegible]

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

May – 2019 Special Issue – 1[illegible]

जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य

अतिथी संपादक :

डॉ. ताहेर एच. पठाण

मराठी विभाग प्रमुख

आधुनिक भारतीय भाषा विभाग

अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश

विशेषांक सहसंपादक :

प्रा.मुस्ताक अहमद झरगर

कश्मीरी विभाग प्रमुख

डॉ. अमीना खातून

बंगाली विभाग प्रमुख

संपादन सहाय्यक :

जालिंदर येवले

संशोधक विद्यार्थी, मराठी विभाग

मार्गदर्शक :

प्रा. क्रांति पाल

चेअरपर्सन,

आधुनिक भारतीय भाषा विभाग

अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश

मुख्य संपादक :

डॉ. धनराज धनगर (येवला)

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

SWATIDHAN PUBLICATIONS

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

May-2019 Special Issue – 191

जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य

अतिथी संपादक
डॉ. ताहेर एच. पठाण
मराठी विभागप्रमुख
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

विशेषांक सहसंपादक
प्रा.मुश्ताक अहमद झरगर (कश्मीरी विभागप्रमुख)
डॉ. अमीना खातून (बंगाली विभागप्रमुख)
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

संपादन सहाय्यक
जालिंदर एकनाथ येवले (संशोधक विद्यार्थी, मराठी विभाग)
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

मार्गदर्शक
प्रा. कांति पाल
चेअरपर्सन
आधुनिक भारतीय भाषा विभाग
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ, उत्तर प्रदेश.

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS
For Details Visit To : www.researchjourney.net

© All rights reserved with the authors & publisher Price : Rs. 800/-

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
	English Section		
1	Tribal Issues, Mahasweta Devi and Globalization	Dr. Amina Khatun	07
2	Globalization and Its Impact on World Culture & Languages	Aehsan Ul Haq	11
3	Impact of Social Media on Our Culture	Dr. Pratima Kumari	15
4	The Issue of Alternative Gender Ideologies with Special Reference to Mahesh Dattani's *'Dance Like a Man'*	Dr. Pankaj Kumari	18
5	Media : Past, Present and Future	Dr. Medha Sachdev	21
6	Religio-Cultural Identity and Changes in Mohsin Hamid's *'The Reluctant Fundamentalist'*	Dr. Mamta Srivastava & Ms. Poonam Singh	24
7	The Conflict of Capitalist and Middle class in Vijay Tendulkar's *'Vultures'*	Dr. Lucky Gupta & Dr. Kamlesh Kumari	28
8	Modern Indian Oppression Tactical and Its Impact on Kashmiri Language	Dr. Arsheed Ahmad Malik	33
9	A Critical Study of the Impact of Arabic Language On Indian Languages	Dr Abdul Hamid Fazili	40
10	Emerging 'Literary Canons' in Globalized Era: Contribution of Research Studies to Dalit Literature	Deepti Kavathekar	45
11	Reflections of Globalisation in the Novels of Mohsin Hamid	Aijaz Ahmad Sheikh	51
12	Globalization and Classical Arabic: A Discourse	Helal Ahmad Ganai	55
13	The Effect of Social Media on Arab Students' Education at AMU, India	Muhammed Jubran AL-Mamri & Amgad S. Khaled	61
14	Globalisation, Social Identity and Social Exclusion: Examining the Disadvantage of SC's in India.	Nahida Rohi	69
15	Gender Based Discrimination in Society: Changing Scenario Due to Globalization with Special Reference to Tendulkar's Silence: *The Court is in Session*	Nandita Varshney	72
16	Universalizing Language through Globalization A Critique of the Modern Linguistic Temperament	Shahidul Hoque	75
17	Kashmiri Children's Literature in Global Era – A Study	Shakir Naikoo	79
18	Impact of Globalization on Kashmiri Language and Culture	Zaffar Abbas	84
	हिंदी विभाग		
19	इक्कीसवीं सदी में हिन्दी का वैश्विक परिदृश्य	डॉ. नागरत्ना के	88
20	वैश्विकरण के परीप्रेक्ष्य में अनुवाद विज्ञापन की महत्ता	डॉ. कल्पना कौशिक	92
21	हिंदी भाषा में जनसंचार तथा सूचना प्रोद्योगिकी	डॉ.सुचेता शर्मा	96
22	वैश्वीकरण और आदिवासी प्रश्न	डॉ. जया शुक्ल	98
23	हिंदी साहित्य पर वैश्विकरण का प्रभाव	डॉ.देवेन्द्र गुप्ता	103
24	अपराध नियंत्रण में दण्ड की भूमिका	डॉ. नीलम रानी	107
25	वैश्विकरण के परिप्रेक्ष्य में नवजागरण का वैशिष्टय	डॉ.नीतू बंसल	110
26	सुरीनाम की हिंदी भाषा : स्वरूप, साहित्य और अस्मिता	आकरम हुसैन	114

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

जागतिकीकरणाचा मराठी ग्रामीण कवितेवर प्रभाव

जाधव बाबासाहेब सुखदेव
संशोधक विद्यार्थी
मराठी विभाग
आधुनिक भारतीय भाषा संकुल
अलिगढ मुस्लीम विद्यापीठ, अलिगढ

प्रास्ताविक :

भारतीय ग्रामीण समाज हा खेड्यांनी मिळून बनलेला आहे. येथील जीवन वास्तवादी आहे. नैसर्गिक जीवन अनुभवणे या समाजाचे वैशिष्ट्ये आहे. एकसंघ स्वयंपूर्ण खेड्याचे जसे एकांगी व स्वतंत्र्य अस्तित्व होते. तसे न राहता आज त्यांचे पारंपारिक स्वरुपात परिवर्तन झाले आहे. ग्रामीण अर्थव्यवस्था आंतरराष्ट्रीय बाजार पेठेशी सलग्न झाली तेव्हांच खेड्याची स्वयंपूर्णता संपली. ग्रामीण अर्थव्यवस्थेच्या पारंपारिक स्वरुपात बदल घडून येऊ लागला त्याची सुरवात स्वातंत्र्यप्राप्तीपासून झाली. देशातील इतर अनेक उद्योगाची प्रगती शेतीवर अवलंबून असते. कारण शेती ही कच्चा मालाचे ते स्रोत आहे. भारत हा खेड्यांचा देश आहे. अजूनही ६०-७० टक्के जनता खेड्यात राहते. त्याची एक स्वताची संस्कृती आहे. तिलाच आपण ग्रामीण संस्कृती म्हणतो. ग्रामीण भाग पूर्णत: शेतीवर अवलंबून असतो. पाऊस पडला तर ग्रामीण जीवनात नव चैतन्य उमलते जर पाऊस नाही पडला तर तेच जीवन कोमेजून जाते. अलीकडे निसर्गाचा लहरीपणा या जीवनाला भेडसावतो आहे. उपासमारीमुळे केवळ पोटभरण्यासाठी गाव सोडणारी लोक आहेत. ग्रामीण साहित्याचा मुख्य विषय येथे असा आहे की, एका बाजूला या जनतेने पाटील- कुलकर्णी, बलुतेदार, देव-देवता, निसर्ग-शेती यांच्याशी इमान राखले तर दुसर्या बाजूला निसर्गावर अवलंबून असणारा ग्रामीण माणूस साहजिकच अंधश्रद्धाळू, रूढीपरंपरा जपणारा आहे म्हणूनच तो आदिमतेकडे झुकतो. निसर्गाविषयी त्याला गुढता वाटते. ही गुढता ना. धों. महानोर आपल्या कवितेतून व्यक्त करतात.

कवितेमध्ये भाषा, शब्द, प्रतिके प्रतिमान अमुलाग्र बदल घडवून आणतात. असे असताना जागतिकीकरणाने भाषेचा, कलेचा, साहित्याचा आकार, ढाचा बदलण्याचा विडाच उचलला. त्याचे उदाहरण म्हणजे चांगली अस्सल मराठी लावणी, बालगीते, गवळणी, अभंग रिमिक्स करून दाखवली जातात. १९९१ नवीन आर्थिक धोरणामुळे भारतीय अर्थ व्यवस्थेची सांगड जागतिक अर्थकारणाशी घालून दिली जाते. साहजिकच ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवरही त्याचा परिणाम जाणवतो .उदा. स्वदेशी उद्योग डबघाईला, स्पर्धा, बेकारीट वाढ, बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची भांडवलशाही इ. अनेक गोष्टीमुळे ग्रामीण अर्थकारणात जागतिकीकरनाने परिवर्तन घडून आले. अशा लाभ हानीच्या अनुभवानुसार जागतिकीकरणासंदर्भात टोकाचे मतप्रवाह समाजात दिसतात. वास्तविक पाहता स्वातंत्र्याच्या नंतर एकूण साहित्यामध्ये परिवर्तने घडून आली. याचे प्रमुख उदाहरण म्हणून आपल्याला मराठी साहित्याकडे बोट दाखवावे लागते. त्यामध्ये ग्रामीण, दलित, आदिवासी, जनवादी, स्त्रीवादी, साहित्य प्रवाहाचा नव्यानेच समावेश झालेला दिसून येतो. या समावेशामागे वैचारिक बैठक आणि सामाजिक चळवळीची प्रेरणा आहे.

मराठी ग्रामीण कवितेचा जागतिकरणाच्या पार्श्वभूमीवर विचार करावा लागणार आहे. मराठी भाषा आणि साहित्य यांच्या समकालीनतेच्या संदर्भात चर्चा करत असताना अनेक प्रश्न समोर येतात. जगातल्या विविध जाती जमाती, प्रजाती विविध भाषा, संस्कृती, रूढी-परंपरा या सगळ्यावर काही एक निश्चित परिणाम झाला आहे. मराठी पुरता किंवा महाराष्ट्राचा जरी विचार केला, तरी याचा एक खोलवर परिणाम गेल्या दोन

दशकात झालेला दिसून येतो. हा परिणाम केवळ संस्कृती पुरताच मर्यादित राहिलेला नसून, त्याचे सामाजिक, आर्थिक परिणाम मोठ्या प्रमाणावर दिसू लागले आहेत. नववसाहतवाद, बहुसंस्कृतीवाद, स्त्रियांचे प्रश्न, जातीधर्माच्या उतरंडी, शैक्षणिक धोरण, असमानता, विषमता, माध्यमांचे प्राबल्य नैतिकता-अनैतिकता, राजकारणातील गुन्हेगारी, दहशतवाद व भाषा संक्रमणाचा कालखंड येतो तेव्हा अशा चर्चा अपेक्षित आहेत. जागतिकरणाच्या दृष्टीने नव्वद नंतर च्या कवितेकडे पाहिले की नव्वदोत्तर कालखंड हा एका नव्या वळणाचा व संक्रमणाचा कालखंड म्हणून पुढे येतो. कारण या काळात जागतिकीकरणामुळे जगाच्या कानाकोपऱ्यात विचारांची देवान घेवाण सुरु झाली. या दृष्टीने मराठीतील सर्वोत्तम साहित्य जागतिक भाषामध्ये भाषांतरित होणे सुरु झाले. या कालखंडाला अनेक नावाने उल्लेखिले गेले आहे. जागतिकरणाच्या अगोदर वेगळ्या नावाने अनेकदा जागतिक पातळीवर ह्या प्रवृत्ती दिसून आलेल्या आहेत.

माणूस बदलला की त्याचे जगण्याचे संदर्भ बदलतात, साहित्ये हा या बदलत्या समाजाचा आरसा आहे. त्यामुळे या बदलत्या संदर्भाचे चित्रण साहित्यातून येत असते. १९८० नंतरच्या खेड्यात अमुलाग्रह बदल दिसतो. "खाउजा," च्या कचाट्यात सापडलेल्या शेतकऱ्याची अवस्था फार विकट झालेली दिसून येते. महाराष्ट्रातच नव्हे तर देशपातळीवर शेतकऱ्याच्या आत्महत्या होत आहेत. बदलत्या ग्रामीण संदर्भाचे चित्रण १९९१ नंतरच्या ग्रामीण कवितेतून अधिक प्रकर्षाने येते . या अनुषंगाने १९९१ ते २०१६ पर्यंत चा आधार घेऊन जागतिकीकरणाचा ग्रामीण कवितेवर कसा पडसाद कसा उमटला आहे, याचा विचार केला आहे. या कालखंडातील कविंची संख्या कमालीची अधिक आहे; पण जागतिकीकरणाबाबत फार थोड्या कविनी आपली लेखणी चालवली आहे. कवितेने ग्रामीण जनजीवनाचे, ग्रामीण संवेदनशिलतेचे चित्रण केलेले दिसते त्या कवितेला ग्रामीण कविता म्हटले जाते. या कविता मध्ये खेडे, खेड्याशी सलग्न असलेली कृषी जीवन, खेड्यातील जनजीवनाचे दुख, दारिद्र्य, रूढी-परंपरा, संस्कृती या साऱ्यांचा समावेश होतो. आजची मराठी कविता ग्रामीण जीवनासंदर्भाचे चित्रण करून आपले अनुभव विश्व विस्तारित करताना दिसते.
त्यामुळे ग्रामीण साहित्यातील माणसांच्या भावभावना काही अंशी निसर्गाच्या प्रतिमांच्या आधारे येतात.

"झाडाझाडला विचार
आत्महत्याच्या कहाण्या
या पहाडाला विचार
माझ्या बापाच्या विराण्या"(2)

अशाप्रकारे ग्रामीण निसर्ग कधी-कधी ग्रामीण माणसाचे आनंदाचे गाणे घेऊन कवितेतून व्यक्त होते. निसर्ग चित्रण विविधांगी ग्रामीण कवितेतून येते. दुष्काळ पडल्यानंतर उदासवाणा निसर्ग ग्रामीण कवितेतून स्पष्ट होताना दिसतो. निसर्ग हा ग्रामीण कवितेला नेहमी आव्हान देत आलेला आहे. या आव्हानाला पेलणारी कविता ग्रामीण साहित्यात आलेली दिसते. मराठी ग्रामीण कवितेतून खेड्याचे चित्रण मोठ्या प्रमाणात दिसते खेड म्हणजे आलुतेदार बलुतेदार व शेतकऱ्यांच्या जीवन विश्वाचे घरटे म्हणजे संस्कृतीचे माहेर घर होय. खेडे म्हटले की शेती, पीक,गावात, झाडे, गुरे ढोर, शेतकरी, गुराखी, विहरी, नगर, कुळव, मोट, मला, गोफण इत्यादींचे चित्र डोळ्यासमोर उभे राहते.

"जून गाव नव झाल रानकात काय बोले
पांद हिरव्या रंगाची तिला डांबर फासले"(३)

आधुनिक व जागतिकिकरणामुळे जुने खेडे जाऊन नवीन खेडे अस्तित्वात आले. नांगराच्या जागी ट्रक्टर आले. जाते जाऊन दळणाची चक्की आली. खेड्यातील माणसाचे जगण्याचे सगळे संदर्भ बदललेले दिसतात. एकूणच मराठी ग्रामीण कवितेने खेड्याच्या समृद्धीचे चित्रण केले आहे. खेडे हे ग्रामीण कविता व कवींचा आस्थेचा विषय

आहे. म्हणून केशवसूतांच्या एक खेडेपासून ते आजचे कवी इंद्रजीत भालेराव, जगदीश कदम, श्रीकांत देशमुख, केशव देशमुख, यांच्यापर्यंतच्या सगळयाच कवींच्या कवितेत खेड्याचे चित्रण येताना दिसते

"गिरणीच चाक आल
चाले गिरणी जोरात
ओवी दुचित व्हवून
पडे सांदी कोपर्यात" ४

आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने शेती करीत असल्यामुळे पारंपारिक पीक घेण्याऐवजी नगदी पैसा देणारी पीक घेण्यात येऊ लागली. त्यामुळे शेतकऱ्यांच्या हातात पैसा खेळू लागला अतिरिक्त पैशामुळे ते अधिक चगळवादाकडे वळले. ग्रामीण माणूस याकाळात अधिक व्यसनी झालेला दिसतो. यामागचे कारण म्हणजे त्याला व्यसनाची साधने सहजरित्या मिळत गेली. गावातच परवान्यासह देशिदारुचे दुकान असल्यामुळे त्याला अधिक दूरवर जाण्याची आवश्यकता भासत नव्हती. १९९० च्या आसपास ग्रामीण माणसाच्या जगण्याचे संदर्भ कमालीचे बदलले आहेत. खाउजा संस्कृतीच्या कचाट्यात संपूर्ण जगच आले होते. सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, शैक्षणिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रावर जागतिकीकरणाचे चांगले वाईट परिणाम झालेले दिसून येतात.

मानवी जीवनावर पडणाऱ्यां साद-प्रतीसदाची अभिव्यक्ती सर्वात प्रथम कवितेच्या रूपाने होत आसते. त्यामुळे जगणे जागतिकीकरणाचे नवे वलय स्वीकारले त्याचे मानवी जीवनावर झालेल्या पडसादाचे प्रथम प्रतिबिंब कवितेतूनच उमटले. येथे आशाच कविताच विचार केला आहे की ज्या कवितेतून जागतिकीकरणाच्या पडसादाचा प्रभाव झालेला आहे. आपण आपल्या पुढे आलेल्या काळाला कसे सामोरे जातो त्यावर मानव धर्माची व विश्वबंधुत्वाची बीजे आपल्या संस्कृतीने प्रत्येकाच्या मनात अगोदरच पेरलेली आहे. त्यामुळे जागतिकीकरणाकडे आपण लवकर वळलो आहोत.संगणकांने ज्ञानाचा व माहितीचा प्रचंड स्फोट घडून ज्ञानाची गंगा मानवाच्या दारी आणली. आज हे ज्ञान दाराचा उंबरठा ओलांडून व्यक्तीच्या दिवान खाण्यात पोहचली. लहान-थोर, स्त्री, पुरुष, शहरी खेडूत इ. सर्वांना ज्ञानाची उपलब्धी प्राप्त झाली. संगणकाने साऱ्या विश्वाची कवाडे आपल्याला उघडून दिली व वैश्विकतेचे भान स्वीकारण्याचे आव्हान केले.या पार्श्वभूमीवर उपलब्ध ज्ञानाच्या या झगझगत्या प्रकाशाकडे पाहण्याचे धाडस आपण करायला हवे. ज्ञानाच्या उपलब्धिने वैधानिक पातळी गाठली पण या ज्ञानाने निर्माण होणारी विश्वबंधुत्वाची जाणीव निर्माण झाली नाही. वरील सर्व मत मराठी वाङ्मयाला लागू असले तरी मराठी ग्रामीण कवितेने बऱ्यापैकी आपले लिखाण हे काळाचे वैश्विक भान स्वीकारण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

ग्रामीण कविता महात्मा फुले व ग्रामीण साहित्य चळवळीच्या संस्कारातून उदयास आलेली असल्यामुळे अन्याय अत्याचाराच्या विरोधात वंड, विद्रोह अभिव्यक्त करते आहे, तर "१९९० नंतरच्या या वहुतांश प्रातिनिधिक कविता दोन गटामध्ये विभागल्या जाऊ शकतात. पहिला गट विद्रोह व नकारात्मक जीवन जाणीव व्यक्त करणाऱ्या कविता. दुसरा गट पूर्व जीवन जाणिवांचा यात विद्रोह, बंडखोरी, नकार नाही, आगतिकता आहे. ती परिस्थिती आणि कटू वास्तव स्वीकारण्याची आगतिकता आहे. निराश आहे"(५) याकाळातील ग्रामीण कविता दुसऱ्या गटात मोडणारी आहे. या दशकातील ग्रामीण कवी जागतिकीकरणामुळे आगतिक आहेत. त्यांच्यासमोर जागतिकरणाची वास्तव परिस्थिती असून पुढे त्याची कविता निराशा तर व्यक्त करतेच पण ती आगतिक आहे. याची जाणीव या दशकातील कालानुक्रमाने आलेल्या कवितांच्या आधारे दिसते. म्हणजे जगतिकारणाबावत कवी लिहू बोलू लागले असले तरी त्यांच्या कविता परिस्थिती मुळे आगतिक आहेत हे सत्ये मात्र याठिकाणी नाकारता येत नाही. १९९१ मध्ये वाळासाहेब सोदाग यांचे "सांजगंध" महादेव तुपे यांची 'राजधूत' लक्ष्मीकांत तांबोळी यांचे ' मी धात्री मी धरित्री' तर शंकर देशमुख यांचे 'नांगर' हे कविता संग्रह प्रकाशित झालेले आहेत; पण या कविता मध्ये जागतिकीकरण वद्दल ची अभिव्यक्ती नाही. आधुनिकीकारणामुळे वदललेल्या खेड्याचे चित्रण भालेरावांची कविता साकारताना दिसते. 'गाव एक होत सारे, गाव नेक होते सारे ',

दुर राहिलेल्या गावामधील या कवितेतून सुखीसमृद्ध असणारे गाव आता भल्यासाठी भांडताना दिसतात. अशा गावातील बदलांच्या नाव संवेदना भालेरावांच्या कविता संग्रहातून व्यक्त होताना दिसतात.डॉ.मिर्झा यांचा उठ आता गणपत या कविता संग्रहात म्हणतात.

"मजे हाय व्यापारी, कर्मचारी, पुढारी
शेतकरी शेत मजूर दिसून राहिले भिकारी
शेतामधी त्यांनी राबाव ढोरावाणी
तरी झाली त्याची गात चोरावाणी" ६

यासारख्या कविता मध्ये शेतकऱ्यांच्या शोषणाची कहाणी या कवितेतून येते. जागतीकारणात शेतकऱ्यांची अवस्था झालेली आहे. शेतकऱ्यांच्या कष्टावरती जगणाऱ्या बांडगुळांची चालती जागतिकरणात मोठ्या स्वरुपात वाढलेली आहे वरील विवेचनावारू खालील निष्कर्ष घेता येतात.

निष्कर्ष :-

१. शेतीचा मालक असणारा शेतकरी सावकारी आणि कर्जाच्या ओझ्याखाली दावत गेला. पावसाच्या अनिश्चतेमुळे शेती पिकेनाशी झाली. घेतलेले कर्ज फेडण्याची ऐपत त्याची उरली नाही. याचे प्रतिबिंब ग्रामीण कवितेमध्ये पदोपदी प्रत्येयास येते.
२. २०१६पर्यंतच्या कवितांचा परमार्श घेताना २००० पर्यंतच्या कवितांमध्ये जागतिकीकरणाच्या पडसादाचा परिणाम कमी आहे; पण त्यानंतरच्या कवितेत मात्र ही धग अधिक उग्र झालेली दिसते.

समारोप:-

खाजगीकरण,उदारीकरण आणि जागतिकीकरण या मुलतत्ववादी संस्कृतीने संपूर्ण जगाला पाशवी वलाने व्यापून टाकले आहे. भारतात नव्वदच्या दशकात (GATT) कराराने जागतिकीकरणाला खर्या अर्थाने सुरवात झाली असे जरी म्हटल तरी जागतीकरण भारताला काही नवीन नाही. बुद्धांचा शांती संदेश, सम्राट अशोकाचा भारताबाहेरील बोद्ध धम्म प्रसार ते 'हे विश्वची माझे घर ऐसी माती जायची स्थिर' असे जेव्हा ज्ञानेश्वर म्हणतात त्यामध्ये समग्र मानवी जगाचे कल्याण अपेक्षित आहे. एकूण काय तर आधुनिक पूर्व जागतिकरणाचा संदर्भ विशेषता; प्रेम, शेती, दयाभाव, करूणा, मानवतावाद असा आहे. तर आधुनिक जागतिकीकरण वसाहतवादी, भांडवलशाही, आर्थिकतेशी निगडीत आहे. आधुनिक जागतिकीकरण मुख्यत: व्यापार विषयक करार आहे. वाश्विक संस्कृतीच्या आभासात संपूर्ण जगच एक खेडे बनवण्याचा जागतिकीकरणाचा कुटील डाव आहे. जागतिकीकरणाच्या प्रकियेत आता पृथ्वी नावाच्या ग्लोबल वरील सर्व मानवी जीवनाला प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षरित्या व्यापून टाकले आहे. आर्थिक सुधारणा, वैश्विक खेडे, माहितीचे खूळ, तंत्रज्ञानाचा स्फोट, संपत्तीचे विकेंद्रीकरण, कायद्याचा संकोच, वस्तूंचा सर्वत्र सुलभ प्रवास, भांडवलदाराचा सहज विकास, मुबलक वस्तू, चलनाचा मुक्त संचार, मुबलक व्यक्ती स्वातंत्र्ये, खाजगीकरण, औद्योगीकरण, उदारीकरण अशी वेगवेगळी नवे धरण करून ही प्रक्रिया सुरु झाली. मानवी वाटचालीच्या इतिहासात अशाप्रकारची प्रक्रिया प्रथमच माणूस पाहत आहे. त्याला या प्रक्रियाचा निट आकलन होत नाही. आणि मायावी वाटावी अशी प्रक्रिया आपली निट व्याख्याही होऊ देत नाही. समाजात घडलेल्या स्थित्यंतराचा परिणाम साहित्यातून दिसत आसतो. जागतिकीकरणाचे फायदे व तोटे याचे एकूण मूल्यमापण करताना जागतिकीकरणाचा स्वीकार ही एक अटळ बाब असल्याची जाणवते. नव्वदच्या दशकातील आर्थिक उदारीकरणाने हे वारे भारतात आणले. आज जागतिकीकरण हवे किंवा नको हा प्रश्न राहिलेला नसून पद्धतशीर व आपल्या गरजानुरूप जागतिकीकरणाचा स्वीकार, ही गरज निर्माण झाली आहे.

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 191- जागतिकीकरण : भाषा आणि साहित्य
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
May-2019

संदर्भ:-

१. इंद्रजीत भालेराव, 'टाहो', प्रतिभा प्रकाशन परभणी, पृ. क्र. ८,९,
२. तत्रैव, पृ. क्र. ९
३. जगदीश कदम, 'रास आणि डोंगर', निर्मला प्रकाशन नांदेड, पृ. क्र. ५
४. तत्रैव, पृ. क्र. ५
५. राजकुमार मस्के, 'अस्वास्त शतकाचा हुंकार', उसासा प्रकाशन, पृ. क्र. ११